

Observaties oorlog Oekraïne – week 12

Situatie in Oekraïne en Rusland

- > Sinds vier weken woedt er in Oekraïne een oorlog waarbij de belangen van veel andere landen op het spel staan.
- > De afgelopen weken en dagen werden in verschillende steden vooral burgerdoelen geraakt (flatgebouwen, scholen, ziekenhuizen en winkels). In de havenstad Marioepol is de situatie het meest schrijnend maar ook in andere steden (Odessa, Charkov en in mindere mate Kiev) is de situatie weer verslechterd.
- > Veel is nog onduidelijk. Dat geldt voor de aantallen slachtoffers maar ook voor de huidige militaire positie van Rusland (veel verliezen en laag moreel onder de soldaten?).
- > Vanwege de oorlog hebben tal van Westerse ondernemingen (Ikea, McDonalds) hun activiteiten in Rusland stilgelegd. Het Internationaal Monetair Fonds (IMF) verwacht dat Rusland in een diepe recessie zal belanden.
- > In Rusland is vrije pers eigenlijk niet meer mogelijk. Er is een verbod op het verspreiden van 'nepnieuws' en westerse media zijn hier verdwenen.

Vluchtelingenstroom

- > De VN Vluchtelingenorganisatie (UNHCR) verwachtte bij aanvang van de oorlog dat in totaal 4 miljoen mensen uit Oekraïne zouden vluchten. Dat aantal is bijgesteld tot 5 miljoen en tot nu toe zijn al meer dan 3,5 miljoen Oekraïners hun land ontvlucht. Er verlaten nog steeds veel mensen het land, maar de aantallen zijn minder groot dan aan het begin van de oorlog.
- > Vluchtelingen verspreiden zich steeds meer over Europa. Vluchtelingen trekken vooral naar Polen (2,1 miljoen), maar ook naar Roemenië (555.000), Moldavië (371.000), Hongarije (324.000), Slowakije (257.000) en – deels vandaaruit – naar West-Europese landen.¹ Ook verlaten steeds meer mensen Oekraïne via Rusland.
- > Op korte termijn neemt Nederland 500 Oekraïense vluchtelingen over van Moldavië, omdat dat land de grenzen van zijn opvangcapaciteit heeft bereikt. Het is nog niet duidelijk hoe en wanneer. Het kabinet is vooralsnog niet van plan om vluchtelingen van andere landen (zoals Polen en Hongarije) 'over te nemen'.²
- > De vluchtelingenstroom bestaat op dit moment voor 90% uit vrouwen en kinderen; volgens UNICEF zijn meer dan 1 miljoen kinderen Oekraïne ontvlucht. Velen van hen reizen zonder begeleiding c.q. zijn gescheiden van hun ouders of familieleden, waardoor zij kwetsbaar zijn voor uitbuiting en mensenhandel.
- > In de vluchtelingenstroom zullen zich ongetwijfeld ook vluchtelingen uit andere landen mengen en op termijn zijn onder de vluchtelingen ook jonge mannen te verwachten die de strijd in Oekraïne zijn ontvlucht of uit het Russische leger gedeserteerd zijn.
- > Op verschillende treinstations in Nederland zijn vrijwilligers van het Rode Kruis, het Leger des Heils en Vluchtelingenwerk aanwezig om Oekraïners op te vangen.
- > Oekraïense vluchtelingen kunnen (op vertoon van paspoort of identiteitsbewijs) gratis reizen met tram, bus en metro. Voor reizen per trein geldt daarnaast een Duits, Belgisch, Frans of Oostenrijks vervoerbewijs dat niet ouder is dan 24 uur.
- > Er wordt nu ingezet op opvang van de eerste 50.000 vluchtelingen. Daarvoor moesten er op 21 maart 25.000 opvangplekken gereed zijn; 1000 per veiligheidsregio, en op een later moment nog eens 25.000. Er moet rekening worden gehouden met een hoger aantal.

¹ Bron: UNHCR, geraadpleegd 23 maart 2022.

² Bron: NOS, 23 maart 2022, <https://nos.nl/collectie/13892/artikel/2422382-nederland-gaat-geen-oekraïense-vluchtelingen-uit-andere-landen-overnemen>.

- > Daarnaast moet er grootschaligere en langdurigere opvang voor vluchtelingen komen, inclusief recht op sociale voorzieningen, werk en onderwijs. Het kabinet houdt rekening met 15.000 tot 25.000 leerplichtige kinderen die in Nederland aan zullen komen.³
- > Hubert Bruls, voorzitter van het Veiligheidsberaad, gaf aan dat de langdurige opvang de grootste uitdaging wordt. De vluchtelingen zijn tot nu toe vaak op tijdelijke plekken opgevangen, zoals hotels of sporthallen. Er wordt vooral nog gezocht naar plaatsen waar mensen een half jaar kunnen verblijven.⁴
- > In Nederland zijn tot nu toe 13.000 geregistreerde vluchtelingen uit Oekraïne opvangen door gemeenten. Er staan op dit moment 5620 Oekraïners ingeschreven in Nederland. Daarnaast is een onbekend aantal vluchtelingen bij particuliere adressen opgevangen.
- > In verschillende gevallen bleek dat de opvang van vluchtelingen door particulieren na een aantal dagen niet langer houdbaar was.
- > Bij Takecarebnb staan zo'n 20.000 gescreeende gastgezinnen klaar om Oekraïense vluchtelingen op te vangen. Vanaf volgende week kunnen hier dagelijks zo'n 1.250 vluchtelingen worden geplaatst.
- > Het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA) waarschuwt voor een noodsituatie voor de opvang van niet-Oekraïense asielzoekers in Nederland. Gemeenten hebben duizenden opvangplekken gerealiseerd voor Oekraïense vluchtelingen, maar zijn met spoed ook meer plekken voor andere vluchtelingen nodig: 1500 binnen anderhalve week.⁵
- > Sommige gemeenten hebben aangegeven bij voorkeur Oekraïense vluchtelingen op te vangen in plaats van statushouders te huisvesten, terwijl dat geen verschil mag uitmaken; de asielzoekerscentra zijn immers ook nog steeds overvol.
- > Bijzonder is dat op Oekraïense vluchtelingen een Europese beschermingsregeling van toepassing is. Over de precieze invulling van deze regeling wordt op Europees niveau nog overlegd, maar in ieder geval mogen zij voor één jaar in de Europese Unie verblijven, zonder asiel te hoeven aanvragen.

Economische consequenties

- > De meest voelbare economische gevolgen van de oorlog in Oekraïne zijn de stijgende energieprijzen. Het kabinet heeft aangekondigd accijns op benzine en diesel te verlagen per 1 april. Uit onderzoek van [Investico](#) is gebleken dat vooral de hoge inkomens van de belastingverlagingen profiteren en de lage inkomens het minst.
- > Veel Nederlanders gaan naar België om te tanken omdat brandstof daar goedkoper is doordat de accijns reeds verlaagd is.
- > Door de oorlog zal mogelijk de helft minder land worden ingezaaid in Oekraïne dit voorjaar. Dit kan gevolgen hebben voor de export van o.a. graan, maïs, zonnebloemen en sojabonen. De EU gaat Oekraïense boeren financieel steunen.
- > Het CPB schrijft dat de Nederlandse economie vooral indirect hard geraakt kan worden op de korte termijn. De verwevenheid van de Nederlandse economie in de Europese economie maakt Nederland als handelsland kwetsbaar voor de handelssancties en het blokkeren van Russisch gas omdat de Europese economie sterk verweven is met de invoer van Russisch gas en olie ([CPB, 23 maart](#)).
- > De Nederlandse Bank (DNB) constateert dat door de hoge inflatie, lagere wereldhandelsgroei en toegenomen onzekerheid de groei na de coronarecessie zal vertragen. In februari 2022 was de inflatie in Nederland hoog, namelijk 7,3% waarvan 4,3% het gevolg van de stijgende energieprijzen ([DNB, 17 maart](#)).
- > De inflatie voor bedrijven ligt nog hoger. Ondernemers kampen met een optelsom van allerlei kosten. Inflatie van 6 procent betekent voor ondernemers 15 tot 20 procent.

³ Bron: Rijksoverheid, 17 maart 2022, [https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/03/17/kabinet-biedt-vluchtelingen-uit-oekraïne-verder-perspectief#:~:text=De%20Veiligheidsregio's%20zetten%20momenteel%20fors,onderwijs%20en%20sociale%20voorzieningen%20bij](https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2022/03/17/kabinet-biedt-vluchtelingen-uit-oekraïne-verder-perspectief#:~:text=De%20Veiligheidsregio's%20zetten%20momenteel%20fors,onderwijs%20en%20sociale%20voorzieningen%20bij.).

⁴ Bron: NOS, 21 maart 2022, <https://nos.nl/artikel/2422101-zoektocht-naar-opvangplekken-oekraïners-stokt>.

⁵ Bron: NOS, 21 maart 2022, <https://nos.nl/artikel/2422188-coa-luidt-noodklok-over-opvang-niet-oekraïense-vluchtelingen>

- > Het vertrouwen van de Nederlandse consument is sterk verlaagd, bijna naar het laagste niveau ooit ([CBS, 23 maart](#)).
- > Het kabinet laat weten dat er ondertussen 400 miljoen aan Russische tegoeden in Nederland is bevroren.

Cyber en nucleair

- > Over mogelijke cyberaanvallen op Nederland meldt de NCSC geen nieuwe ontwikkelingen. Alertheid en waakzaamheid wordt gevraagd van Nederlandse bedrijven. Ook in de digitale wereld is er veel verwevenheid waardoor Nederland geraakt zou kunnen worden door zogeheten 'spillover effecten'.
- > Oekraïense autoriteiten hebben aangegeven dat het Russische leger een laboratorium van de Tsjernobyl heeft geplunderd en verwoest waardoor 'hoogst actieve' radioactieve samples nu in handen van de Russen zouden zijn.
- > Een Kremlin-woordvoerder heeft aangegeven dat Rusland alleen kernwapens zal inzetten als het voortbestaan van het land wordt bedreigd. Sinds eind februari staan de legereenheden die over dergelijke wapens kunnen beschikken in een verhoogde staat van paraatheid.

Maatschappelijke consequenties

- > Vooralsnog is er onder de Nederlandse bevolking veel solidariteit met Oekraïners. Uit een eerdere peiling van I&O Research (16 maart) blijkt dat 82% van de Nederlanders het positief vindt dat vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland worden opgevangen en zelfs 84% het ook prima vindt als vluchtelingen uit Oekraïne in hun gemeente worden opgevangen.
- > De stemming onder consumenten in Nederland is sinds de Russische inval in Oekraïne flink verslechterd. Consumenten zijn somberder over de economie, hun eigen financiële situatie en vinden het een minder gunstige tijd om grote aankopen te doen.
- > Er is aanhoudende kritiek op sociale media (wel afname thema in sociale media) over de vergaande inspanningen om Oekraïense vluchtelingen op te vangen, in het kader van het woningtekort en overige binnenlandse problematiek.
- > De kritiek op de opvang van Oekraïense vluchtelingen ten opzichte van niet-Oekraïense vluchtelingen houdt ook aan. Opvallend hierin is dat (oud-)politici zich nu over het onderwerp ontfemen (Wilders, Bruls, oud-SP-Kamerlid Karubulut).
- > Toch blijven burgers en ondernemers acties bedenken om geld in te zamelen voor Oekraïense vluchtelingen.
  - Zo sliepen in het kader van de actie 'Bed Voor Bed' in de nacht van 22 op 23 maart honderden kinderen en jongeren in de buitenlucht om geld op te halen voor noodhulpprojecten voor minderjarige vluchtelingen.
  - Via Giro555 is inmiddels meer dan 150 miljoen euro verzameld (stand: 18 maart).
- > Waar groot leed is, zijn niet alleen welwillende burgers, maar zijn er ook mensen met criminele intenties die kansen zien om geld te verdienen aan het regelen van onderdak, het werven van kwetsbare personen voor criminele activiteiten of door misleiding van welwillenden.

Bestuurlijk advies

- > De huisvesting van Oekraïense vluchtelingen kan niet los worden gezien van de huisvesting van statushouders die al langere tijd in Nederland zijn. Er is sprake van een fors verdringingseffect waarbij Oekraïners (onbewust) allerlei andere groepen wegdrücken. Dit effect zien wij ook voor andere facetten (zorg, ondersteuning e.v.).
- > De opvang van vluchtelingen is een proces dat waarschijnlijk lang zal gaan duren. Veel vluchtelingen zullen na een eerste opvang in een meer langdurige opvang komen. Het is erg belangrijk het aantal verplaatsingen van alle vluchtelingen zo beperkt mogelijk blijft en bij voorkeur al te organiseren dat zoveel mogelijk vluchtelingen niet eerst in een noodopvang worden geplaatst.

- > Bij de opvang van Oekraïense vluchtelingen dient speciale aandacht uit te gaan naar alleenstaande kinderen/minderjarigen die doorgaans een groot risico lopen slachtoffer te worden van uitbuiting en mensenhandel.
- > Het is belangrijk dat voor vluchtelingen de normale routines (huisvesting, zorg, school e.d.) zo snel mogelijk worden georganiseerd. “Praktische hulp en steun heeft prioriteit; andere zorg komt later. Doel van deze hulp en steun is bronnen van stress waarmee deze vluchtelingen kampen, zoveel als mogelijk te verminderen of dragelijk te maken” (prof. Peter van der Velden e.a https://lnkd.in/d_rANZ7y).
- > Solidariteit is eindig. Op alle niveaus (Rijk, gemeenten, hulporganisaties) dient men zich voor te bereiden op incidentele en structurele ontwikkelingen die deze solidariteit zullen gaan bedreigen. Talrijk zijn de mogelijke voorbeelden die deze solidariteit kunnen bedreigen:
  - Criminaliteit en groeiende overlast van Oekraïners zelf
  - Verslavingsproblematiek, zedenincidenten
  - Spanningen in centra en bij particuliere opvangplaatsen
  - Misbruik van de situatie (regelingen en subsidies)
  - Verdringingseffect ook van onze ‘eigen’ inwoners
  - Politiek benutten van de situatie.
- > Voorbereidingen op deze omslag vragen niet alleen vroegtijdig communiceren maar zeker ook concrete maatregelen (snel en adequaat handelen van politie en OM; grote alertheid en snel handelen op signalen door hulporganisaties en gemeenten)
- > De komende tijd dient meer zicht (monitoring; rapid need assessment) te worden gekregen hoe de betrokken partijen (de vluchtelingen zelf; de particulieren die vluchtelingen opvangen, hulpverleners en de brede samenleving) de situatie beoordelen en welke knelpunten de verschillende actoren ervaren.

Lectoraat Crisisbeheersing, Menno van Duin, Vina Wijkhuijs, Jana Domrose, Emily Berger, Marte Luesink, Marije Bakker.